

Risk Bölgeleri: Batının Terör Üzerine Görüşleri ve İslam'ın Yeri*

Greg BANKOFF

Çeviri: Şahin GÜRSOY Hakla KARAŞAHİN*****

Terör, 11 Eylül 2001'den sonra bütün dünyanın tanıştığı bir kavramdır. Bu olaylarla ilgili söylemler sadece bu tür saldırılarda işbirliği suçlaması için bir neden arayan yorumlarla sınırlı değildir ve bilinmeyen ülke ve kültürleri tanımlamaya çalışan daha geniş bir batılı tartışmanın parçalarını oluşturur. Aslında, terör, Batının dışında kalan belli bölgelerin nasıl hayal edildiğinin ve bunun sonucunda risk bölgeleri olarak tanımlanmasının nedeni olan uzun ve tehlikeli koşullar zincirinin son halkasıdır. Bu makale, tropiklik, gelişme, ve tehlikelere açıklığı tarih boyunca hastalıklar, yoksulluk ve felaketleri terörist saldırılarıyla aynı genelleyici ve temel tanım içinde anlatıyor.

Terör, 11 Eylül 2001'de bütün dünyanın tanıdığı bir kelimedir. Bu elbette yeni bir olgu değildir. 1977-2001 arasında bu türden 11415 olay kayıtlara geçmiştir. Bu süre boyunca bu tür olayların sayısında istatistiksel olarak bir azalma gözlenirse de tahribatın ve özellikle ölüm oranlarının artışı fazla iyimserliğe yer bırakmıyor. Terörün doğası değişmiş eylemleri daha ölümcül hale gelmiştir. 1990 öncesinde birçok terörist organizasyon uluslar arası medyanın dikkatini çekecek, fakat kamuoyunun desteğini de tamamen dışlamayacak şekilde gündeme uygun politik hedefler seçerlerdi. Diğer taraftan son saldırıların maksimum tahribatı yapacak şekilde planlandığı görülmektedir. 1998'de Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yapılan saldırıların yanı sıra; Nairobi ve Darüsselem'da kalabalık kent merkezlerindeki Amerikan elçiliklerine yapılan saldırılarda 300'den fazla kişi ölmüş ve 5000'den fazla kişi de yaralanmıştır. Aynı niyetle yapılan başka saldırılar da olmuştur: 1993'te New York'ta Linkoln ve Hollanda tünellerine düzenlenen başarısız saldırılar, 1995'te ortaya çıkarılan 11 Amerikan uçağının Asya'ya kaçırılması planı ve 1999'da Kanada sınırında tesadüfi bir tutuklama sonucu ortaya çıkan milenyum planı bunlardandır. Bu olaylar hakkındaki söylemler bu tür saldırılarda işbirliği veya doğrudan neden olma suçlamasının ötesine geçiyor. Aslında bu, farklı kültürleri ve coğrafyaları tanımlamaya çalışan çok daha geniş bir Batılı

* Greg Bankoff, "Regions of Risk: Western Discourses on Terrorism and the Significance of Islam", *Studies in Conflict and Terrorism*, 2003 (26): 413-428.

** Ar. Gör., Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, e-posta: sahinursoy@yahoo.com

*** Ar. Gör., Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, e-posta: hakkikarasahin@hotmail.com

söylemin bir kısmını oluşturur. Terör, Batının dışında kalan bölgelerin nasıl risk bölgeleri olarak düşünüldüğü ve bunun sonucu olarak, risk bölgeleri olarak tanımlanmasına temel oluşturan uzun bir tehlikeli koşullar zincirinin en son halkasıdır. Bu makale, Batının bu bölgelerle karşılaşması ve okuyucunun bir şekilde farklı aldatmacalarla haberdar olduğu bu karmaşık çerçevenin nasıl geliştiğinin tarihsel köklerini araştırmaya yönelik bir çalışmadır. Bu, aynı zamanda Batılılar ve onların çıkarları açısından görülen tehlikelerin onları diğerlerinin ilişkilerine müdahale etmelerini haklı göstermek için kullanılan bir söylemdir. Dünyanın geniş bölgelerinin genelleyici bir anlayışla risk bölgeleri olarak adlandırılmasında terörün de payı olmasına rağmen, bunun yeni ve dikkate değer özellikleri de vardır. Terör tehdidinin Müslümanlıkla yakından ilişkilendirilmesi ve düşünülen sınırlarının yayılması, Irak'ta ve Afganistan'daki son gelişmeler için potansiyel bir sebep oluşturması dikkate değerdir.

Risk Bölgeleri

Dünyanın geniş bölgelerinin risk bölgeleri olarak gösterilmesinin tarihi 20. yüzyıla denk gelir. David Arnold, deniz aşırı keşiflerin ilk zamanlarından itibaren Avrupa Sömürgeciliğinin sıcak iklimler hastalığı konusunda uzmanlaşmış batılı reçetenin bu kolunun nasıl geliştiğini tanımlıyor. Arnold, dünyanın bu hastalıkların yaygın olduğu bölgelerinin Batılı reçete ile tanımlandığı ve ayrıldığı tavra işaret etmektedir. En eski Avrupa kayıtları ekvatorial bölgelerden neredeyse coşkun bir hayranlıkla bahsetmekle beraber 17. yüzyıldan itibaren buralara sadece insanlara faydalılık açısından değerlendirilen anlayış hakim olmuştur. 18. yüzyıl boyunca Batının bu bölgelerle köle ticareti, tarım plantasyonları ve sömürgecilik şeklinde gelişen ilişkileri tropik bölgelerin ılık ve nemli havasının hastalık ve çürümenin bölgesi olduğu anlayışını geliştirdi. Daha bilimsel bir görüş, 19. yüzyılda özellikle batılıların buradaki insanları atalarının bölgeleri olarak adlandırdıkları yapay sınırlarla bölgeleri geliştirdi. Arnold, bu bölgeler hakkındaki bilimsel bilginin çoğalmasının sadece sıcak iklimlerle ilgili bir edebiyatı geliştirmekle kalmayıp, tropiklik hakkında özel bir söylemin gelişmesini de sağladığını belirtiyor. Bu söylemin en ayırıcı özelliklerinden birisi, Batılıların tropik bölgelere ekledikleri bitki ve hayvanlarının farklılığı, iklim ve yeryüzü şekilleri, yerli halkı ve kültürleri ve özellikle hastalıklarından oluşan ötekilik duygusudur. Risk tanımları, Batılılar tarafından başlangıçta bu bölgeleri hastalıklar ve yaşam ve sağlığa yönelik tehlikeler açısından tanımlıyordu. 19. yüzyılın sonundaki tıbbi gelişmeler, mikrop teorisinin gelişmesi ve bakterilerin fark edilmesi hastalıkların iklimden kaynaklanmadığını anlaşılması gibi gelişmeler, Batılıların son yüzyılın sonuna kadar geçen sürede devam eden bölgeye özgü tehlikelere karşı ilaçlar geliştirmesine yol açtı.

Bir yandan, dünyanın geniş bölgeleri risk bölgeleri olarak adlandırılırken, öte yandan batılı çözümün kavramsal coğrafyası içinde en temel kısıtlayıcı koşul olan hastalıklar, ikinci dünya savaşından sonra, ABD ve Eski SSCB arasındaki küresel hakimiyet için soğuk savaş tehdidiyle yer değiştirdi. Batılı teorisyenler, Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın sosyal ve ekonomik koşulla-

rından sorumlu olduğunu varsaydıkları sorunlara yeni çözümler bulmaya yönelik politikalar geliştirmeye yöneldiler. Fakat, Batının yatırım ve yardım politikaları bölge halklarının gönüllerini ve fikirlerini kazanmaya çalışırlarken, dünyayı kavramsal olarak veren ve alan milletler, gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler olarak ikiye böldüler. Gelişmişlik kavramı, insanları tarihlerinden ayırıp önyargılı sınıflandırmasıyla ötekilik kavramını en az tropikallik kadar belirleyici kıldı. Michael Watts, bütün gelişme modellerinin organik bir büyüme modeli içerdiğini ve tarihin teolojik bakış açısıyla yakından ilişkili olduğunu savunur. İdeolojik ikna bir yana, gelişme her zaman gelenek-selden moderne, geri kalmışlıktan ilerlemişliğe doğru çizgisel bir teori olarak algılandı. Yani, gelişmemiş ülkeler gelişmiş modern toplumlara dönüşmek için Batının çizdiği ekonomik büyüme modellerini ve politik olarak otoriter idarelerden demokrasiye geçiş yaparak gelişebilirlerdi.

Arturo Escobar, bu gelişmecilik kavramının özellikle, 1945'ten sonra nasıl hakim kavram haline geldiğini ve bir çok toplumun gelişmişlik açısından değerlendirildiğinde kendilerini yoksulluk ve geri kalmışlıkla eş anlamlı olan az gelişmiş olarak düşündüklerini belirtiyor. Tropiklikde beraber gelişmişlik kavramı, Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve tropik bölgeler arasındaki hayali coğrafya kavramını oluşturur. Birinci Dünya-Üçüncü Dünya, Kuzey-Güney, Merkez-Çevre gibi terimler her durumda ikincisini güçsüzlük, yoksulluk, pasiflik, açlık, cehalet, muhtaçlık, baskı ve ataletle eş anlamlı olarak sınıflandırmaktadır. Bu ikinci risk tanımı, dünyanın batılı olamayan bütün bölgelerini tehlikeli bölgeler olarak tanımlamaktadır. Fakat bu bölgelerin yoksulluğu ve bunun sonuçları batılıların refahı açısından hastalık riskinin yerini almıştır. Az gelişmişliğin nasıl yenilip gelişmişliğin sağlanacağı bir çok toplumun temel sorunudur ve çözüm Batının yardım ve yatırımlarında aranmaktadır.

Doğal felaketler, az gelişmişlik ve tropikallikle aynı şekilde değerlendirilecek bir kavram olmadığı için bu olguya karşı karşıya olan bölgeler açıkça güvenli bölgelerden felaket kavramıyla ayrılmaktadır. Yeryüzü ve iklimin insan hayatı için tehdit oluşturduğu bu bölgeleri tanımlayacak tek bir terim henüz bulunmuş değildir. En son olarak, bu ülkeler insanların felaketler karşısında kırılgan olduğu bölgeler olarak tanımlandı. Kırılganlık kavramı açıklanırken felaketlerin doğal, hastalıkların ise doğal olmadığı kavramı kullanıldı. Bunun yerine toplumları tehlikeli olarak değerlendirme konusundaki vurgu onların sosyal konumlarına ve buna bağlı olarak sahip oldukları avantaj ve dezavantajlara yüklendi. Kırılgan toplumlar, devletlerin vatandaşları arasında ayrımcı davrandığı ve farklı insanların fiziksel çevreden taleplerinin belirlendiği sosyal sistemlere sahip toplumlar olarak tanımlanır. Bu perspektifin temelini, felaketlerle belirlenmiş tarih ve belli sosyal düzenlerin insanları güçsüzleştirdiği ve bunun sonucunda bazı insanların gelecekte daha da kırılgan olacağı kavramı oluşturur.

Kırılganlık kavramı, dünyanın bazı bölgelerini diğer bölgelerinden daha tehlikeli olarak tanımlamada tropikallik ve gelişme kadar etkilidir. Bu, hala dünyayı felaketlerin sıklıkla ve büyük can ve mal kaybıyla etkilediği ve daha seyrek ve nispeten daha az kayıpla gerçekleştiği bölgeler olarak ikiye ayırmada önemli bir ölçüttür. Ayrıca, bu ilk grup, aynı zamanda tropikallik ve

üçüncü dünyayla aynı bölgedir; ancak tehlikeli konum felaketler ve yoksuluktan çok risk kavramıyla açıklanmaktadır. Riskin bu daha güncel tanımında dünyanın büyük bölümü özellikle risklere karşı kırılgan olarak adlandırılmaktadır. Bu çalışma, özellikle insanların konumuyla ilgili olmasına rağmen belli bölgelerdeki bu orantısız fiziksel şartlar bu bölgeleri daha da tehlikeli yapmaktadır. Önceki sorunlarda olduğu gibi bu konuda da çözüm Batının meteorolojik ve sismik, koruyuculuk ve hazırlıklılık ile inşaat ve güvenlik gibi tecrübelerinden alınacaktır.

Dolayısıyla, dünyanın büyük bölümünü tarihsel ve coğrafi risk bölgeleri olarak tanımlayan ve Batının buraların ilişkilerine müdahalesini haklı çıkaracak bir söylem mevcuttur. Tabii ki bu mesele hiçbir zaman bu derece kabaca ifade edilmedi. 17. ve 20. yüzyıllar arasında söylem tropikalite hakkında ve Batının müdahalesi sömürgecilik şeklindeydi. 1945'ten sonra söylem gelişmişlik olarak değişti ve Batının müdahalesi de yardım adı altında oldu. 1990'larda kavram kırılganlık ve Batı müdahalesinin adı da kurtarma oldu. Koşulların değişmesi bu bölgeleri güvensiz olmaktan çıkarmadı. Hastalıkların yerini yoksulluk aldı ve buralar felaketlere meyilli olarak adlandırıldı.

Tehlikeyle başa çıkma, önce tamamen iklimsel sonra daha çok politik olarak tanımlanarak Batı tarihi açısından çevresel şartlar önemini korudu. Tropikal bölgelerin tehlikeli hastalıkların yeri olarak tanımlanması Batının 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başlarındaki sömürgecilik faaliyetlerini haklı gösterirken Fransa'da "medeniyet görevi", İngiltere'de "beyaz adamın zorlu görevi" ve Hollanda'da "ahlaki görev" olarak adlandırıldı. Benzer şekilde, II. Dünya Savaşı'ndan sonra yoksul ve az gelişmiş üçüncü dünyanın yaratılması da, soğuk savaşın insanların gönülleri ve zihinlerini kazanma adına komünizm karşısında yürütülen aralıksız mücadelesinin bir ürünüydü. 1990'larda doğal afetlerin ortaya çıkışı Batının bulunduğu yer açısından sadece süper güçlerin savaşının başarılı bir sonucu olmakla kalmayıp bu bölgelerde yaşayan insanların yoksulluğunun ve maddi değerlerin eşitsiz dağılımının suçunu yükleyecek mantıklı bir neden oluşturdu. Bu durum, Batılı hükümetlerin uluslar arası forumda felaketler, yoksulluk, hastalıklar ve çevrenin aynı zamanda halledilemeyecek birbirinden tamamen ilgisiz problemler olduğunu ve bunların Batılı hükümetlerce belirlenecek uzun bir süreç içinde tek tek halledilebileceğini savunmalarına imkan sağladı.

Terör Söylemi

Hastalık, ölüm ve tehlikeler her zaman mevcut olmasına rağmen Batının batılı olmayan ülkelere karşı söylemini oluşturan bir risk değerlerinden daha fazla vurgulanır. Yirminci yüzyılın son on yıllarında bilinen hastalıkların antibiyotiklere dirençli zincirlerinin türemesi, AIDS salgınının yaygınlaşması, ebola, grip türleri ve sars gibi yeni virüslerin ortaya çıkması Batının güvenlik kavramını ciddi olarak sarsmıştır. Bir kez daha bu yeni tehlikelerin baş gösterdiği sıcak iklimli bölgeler Batı insanları için tehlikeli ve hayatı tehdit edici olarak ilan edildi. Benzer şekilde, 1990'ların borç krizleri ve en son olarak Arjantin'de olduğu gibi bazı ülkelerin borç ödeme konusunda moratoryum ilan etmeleri ve buna neden olan siyasi istikrarsızlık batılılara zengin ve yok-

sul ülkeler arasındaki uçurumun büyüdüğünü hatırlattı. Fakat, 11 Eylül olayları günümüzdeki mahşerin atılarına terörizm kılığında bir dördüncüsünü ekleyerek batılı söyleme yeni bir boyut kazandı. Tabii ki terörizm batılıların ruhuna yönelik tamamen yeni bir olgu değildi. Bununla beraber yeni olan terörün batılı söylem içinde batılı olmayan ülkeleri ve dünyanın bu gruba giren bölgelerini sınırlayan görüşleri içinde yükselen yeridir. Üstelik, Batı en yakın tehdidi oluşturmaktadır. Hastalık, yoksulluk ve felaketlerden farklı olarak terörizm bu söylemin yükselmesiyle yakından ilişkili olarak bu suçu oralarından anavatana taşımasıyla çok daha yayılcıdır.

Bu risk söylemi içinde bulunan diğer her şey gibi terörizm deyiminin de kökeni 18. yüzyılın sonuna, Fransız devrimine ve kendilerini terörün temsilcileri sayan Jakobenlere kadar uzanır. 19. yüzyılın başında politik hedeflerine ulaşabilmek için suikast ve şiddet planları yapan anarşistler ya da Fenianlar gibi çeşitli gruplar o dönemde terörist olarak adlandırılırlardı. 18. ve 19. yüzyılların korsanlık hakkındaki söylemleri de benzer kavramlar içerir. Bununla beraber, terör ve terörizm terimleri ikinci dünya savaşından sonra Avrupa'nın eski sömürgeci olan Cezayir ve Filistin gibi ülkelerde bağımsızlık hareketlerinin yürüttüğü kirliliğe için kullanılan bir terim olarak öne çıktı. 1960'larda terörizm Latin Amerika ve (Uruguay'da Tupac Amaro ve Kolombiya'da FARC) gelişmiş dünyada (Almanya'da Baider Meinhof, İtalya'da Kızıl Tugaylar) sosyalist özgürlük hareketlerinin radikalleştirdiği eğitimli şehirli gençliğin sözlüklerinde yerini aldı. Her ne kadar terörizm, İrlandalılar ve Basklar gibi Avrupa'nın dinsel ve etnik azınlıklarının bağımsızlık mücadelelerinin baskın bir unsuru olsa da terörizm, ağırlık merkezini Batının dışında kalan bölgelere kaydırmış ve bu bölgelerle yakından ilgili olarak algılanır olmuştur. Amerikan kontrterör bürosu özellikle Ortadoğu, Batı Asya, Güney Asya, Güneydoğu Asya, Kuzey Afrika ve Latin Amerika'nın And dağları kesimini terörist faaliyetlerin merkezi olarak tanımlar. Bu bahsedilen ülkelerde yaşayan yabancı milletler gelişmiş dünyada meydana gelen saldırıların çoğunu gerçekleştirmişlerdir. Özellikle Ortadoğu, Kuzey Afrika ve batı Asyalı gruplar Avrupa'da meydana gelen terörist saldırıların bir çoğundan sorumlu tutulmuşlardır: Cezayir silahlı İslam ordusu Fransa'da 1995 ve 96'da gerçekleşen bombalamalardan, PKK özellikle Almanya'da Türklere ait iş yerlerine yönelik saldırılardan. Batılı olmayan ülkelerin hastalıklar, felaketler ve yoksullukla anılan durumları şimdi terör merkezleri olarak anılmaktadır.

Bir söylem olarak terörizm, bu bölgeleri risk bölgesi olarak tanımlayan herhangi bir deyimden daha fazlasıdır. Daha önce batılıların sadece bu bölgelere gittiklerinde karşılaştıkları pasif bir durumu belirten tanımlardan farklı olarak terörizm sadece coğrafi sınırlar içinde kalmayan, dünyanın güvenli bölgelerine yayılan böcek yumurtaları ya da mutant hücreler gibidir. Modern terörizmi tarif eden söylemin en dikkate değer özelliklerinden birisi doğduğu yeri aşabilmesi ve ihraç edilebilirliğidir. Durum sadece ABD yasasının 22. maddesinin 2656. bendinde belirtilen şekilde basitçe terörizm değildir. Fakat, uluslar arası terörizm, terörist grupların ya da uluslar arası terörizmi gerçekleştiren ülkenin toprakları ve insanlarından daha fazlasını kapsar. Başkan Bush 11 Eylül günü yaptığı konuşmasında savaşı "terörü ihraç etmeye kalkışan herkese

ve bunları koruyan ya da destekleyen ülkelere karşı" ilan etmiştir. Bu tehdidin doğasında teröristlerin dünyanın finansal kuruluşlarını kendi amaçları için kullanabilmeleri, aralarında hızlı haberleşebilmek için teknolojiyi kullanabilmeleri ve devlet desteği ya da korumasına ihtiyaç bırakmayan yaygın örgüt yapıları vardır. Ayrıca, ihraç etme yeteneklerinin artmakta olduğu terör hem kimyasal, biyolojik ve nükleer silahları kullanabilme potansiyelleri hem de bilişim teknolojilerine yönelik koordineli saldırılar yapabilme yetenekleri sayesinde sınırları aşan bir özellik gösterir. Manuel Castels'in "Bilgi Çağı" na yazdığı sonuçta belirttiği gibi, terörizm küresel boyut kazanmak üzeredir ve şu ana kadar şahit olduklarımız sadece bir başlangıçtır.

Terörün ihraç edilebilirliği, artık doğduğu ve Batının dışında kalan coğrafi sınırlarla sınırlı kalmayışı anavatan kavramını ya da risklerin nispeten daha az olduğu ve akut etkilerinin daha az görüldüğü yerler kavramını değiştirmiştir. Yani, düşünülen riskli bölge artık Batı ve dünyanın geri kalanı arasındaki farkı azaltmıştır. Bu terörün anavatanı fikri, Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yapılan saldırıların ardından sona ermiştir. Başkan Bush, 11 Eylül'de Amerikan topraklarında gerçekleştirilen saldırı karşısında nefretini ifade ederken bunu "medenî dünyanın kalbine ve ruhuna yapılmış bir saldırı" diye nitelemiştir. Bu olaydan sonra ortaya çıkan yasalar özellikle "anavatanın güvenliği" kavramını hedeflemektedir. ABD'de gerçekleşebilecek terörist saldırıları önceden belirlemek, önlemek ve bunlara karşılık vermek konularında doğrudan işbirliği ve koordinasyonu gerçekleştirmek üzere Beyazsaray'a bağlı olarak "anavatan güvenliği bürosu" ve "anavatan güvenliği konseyi" kurulmuştur. Ayrıca, 2002'de, 1947'deki soğuk savaşın başlangıcında başkan Truman'ın savunma bakanlığını birleştiren "Millî Güvenlik Yasası"ndan beri en kapsamlı ve yoğun organizasyon olan ve iç güvenlik konularını her yönüyle birleştiren "Anavatan Güvenliği Departmanı" kurulmuştur. Buna ek olarak havayolları güvenlik standartlarını artırmak, gıda izleme süreçleri, kitlesel sağlık hizmetleri hazırlıkları, çevre koruma ve siber güvenlik konularında kullanılmak üzere 20 milyar dolarlık bir bütçe ayrılmıştır. Millî Güvenlik Konseyi 105. toplantısında "uluslar arası terör bir zamanlar ABD'yi sadece ülke dışından tehdit etmekteydi. Bugün ise, uluslar arası teröristler bize kendi topraklarımızda saldırıyorlar" ifadesi geçmiştir.

21. yüzyılın başında bu risk bölgelerinden çıkan terör yeni bir tehlike oluştururken, artık bu bölgelerle Batı arasında tehlide açıklık açısından büyük benzerlik bulunmaktadır. Özellikle ABD bu tehdidi suç olarak nitelemektedir. Modern terörist Batının gözünde her şeyden önce bir suçludur. Bir asker bir ülkeye mensup olmalıdır, fakat modern savaşta ülkesiz bir savaşçı Cenevre Antlaşması'nın öngördüğü haklardan yararlanamaz. Teröristler-kannunsuz savaşçılardır ve bu yüzden soyulabilirler, zincire vurulabilirler, kafese kapatılabilirler ve kaderleri askeri mahkemelerce belirlenebilir. Teröristler, özellikle sivilleri hedef alır ve askeri taktikleri ve stratejilerinin bir parçası olarak ya da insanlık suçu işledikleri için insanları gıdadan ya da yaşamsal ihtiyaçlarından mahrum bırakacak kampanyalar yürütürler. Ayrıca onlar, üretici, taşıyıcı ya da satıcı olarak uyuşturucu trafiğiyle yakından ilgilidirler. Usame bin'Ladin'in Avrupa'da dağıtılmak üzere "Allah'ın göz yaşları" adıyla tanınan

bağımlılık yapma oranı çok yüksek olan bir sıvı eroin türünün üretimini finanse ettiği iddia edilmektedir. Bu batılı bakış açısıyla bağlantılı olarak ABD, bir terörizm, narkotik ve uluslar arası suçlar bürosu kurmuştur.

İlk bakışta, suç oranı, tehdit oluşturan bu açık, hastalık ve yoksulluktan farklı görülebilir; ama bunlarla bir çok ortak özelliği paylaşır. Birincisi, kökleri sadece Avrupa ve Kuzey Amerika'nın kültürel normları içinde bulunan bir yorum, ikincisi bunların doğdukları ülkede doğuştan var olduğu ya da coğrafi koşulların bir sonucu olması ve son olarak da Batının bu potansiyel tehlikeye müdahale etmesine göz yuman koşullar. Teröre gelince, Batının bulduğu çare bunların temelde kanunsuz olduklarını empoze etmek ve demokrasidir. Burada bahsedilen demokrasi tabii ki belirtilmiş yasal çerçeveler içinde ülkeler ve insanlar arasındaki ilişkileri ve bunlar arasında batılı normlara uygun karşılıklı hakları ve yükümlülükleri anlatmaktadır. Risk bölgeleri bu yasaların uygulanmadığı ya da sadece hoşnutsuzluk ve eziyet sergileyen yasaların uygulandığı ülkelerdir. Başkan Bush, 8 kasım 2001'deki konuşmasında farkı şöyle açıklamıştır: "Biz, düşünceleri ifade hakkına değer veririz, teröristler için bu idam sebebidir." Diğer taraftan, demokrasi bireysel hakların hukuk devleti içinde karşılıklı olarak tanınmış kurumlar tarafından korunduğu bir düzendir. Uluslar arası alanda ise, bu haklar çokuluslu organizasyonlar ve kurumlar tarafından ve son planda temel olarak batılı ülkelerin güçlerinden oluşan askeri müdahalelerle korunur.

Risk ve İslam

Uluslar arası terörizm söylemi bu yeni tehdidin yeryüzünde ortaya çıktığı yer olarak daha önce bahsedilenlerle aynı bölgeyi işaret eder. Fakat hastalık, yoksulluk ve felaketlerin kaynağı batılı olamayan dünyanın neredeyse tamamıdır ve Afrika'da hastalıklar, Asya'da yoksulluk zamana ve duruma bağlı olarak baş gösterirler. Terör ise orantısız olarak bir tek alanla ilişkilendirilir. Batı ve İslam arasındaki düşmanca ilişkiler, haçlı seferleri ve cihat arasında değişen yüzyıllara uzanır. Daha yakın bir zamanda bu konu Edward Said için (oryantalizm) model oluşturmuş ve Samuel Huntington için (Medeniyetler Çatışması) ilham kaynağı olmuştur. Batı ve İslam arasındaki tarihsel gerilimler yüzyıllardır mevcuttur ve uluslar arası terörizm söylemi ile sadece kökü Viyana (1529) ve Malta(1565) kuşatmalarına uzanan korkuları ateşleyen yeni bir ifade bulmuştur. Bu risk bölgeleri sadece teröristlerin değil Batının algıları içinde korku ve inancı birleştiren İslamcı teröristlerin de yayıldığı bölgeler olmuştur. Bu görüşler sadece medyayı değil, hükümetlerin faaliyetlerini ve karşı protestoları da etkiledi.

ABD'de "antiterör ve etkin ölüm cezası yasası (1996)" ve "vatanseverlik yasası (2001)" na göre Dışişleri Bakanı ülkenin çıkarlarını ve güvenliğini tehdit eden her türlü grubu yabancı terör örgütleri olarak tanımladı. ABD yasasıyla bunların ülkeye girmesi yasaklandı. Bunlara maddi yardım ve finans sağlamak suç sayıldı ve finans kurumları bunların hesaplarını bloke etmeye zorlandı. 2002 temmuzu itibarıyla listelenen 35 örgütün %80'i ya gelişmekte olan ülkelerde üslenmişti ya da bireylerinin çoğu bu ülkelerden gelmekteydi. Bu gruba girmeyen 5 örgüt İrlandalı, Yunan, İsraili, Bask ya da

Japon'du. Ayrıca 35 örgütün 26'sı (%66)'sı İsrail Filistin sorununa bağlı olarak İslam'la bağlantılıydı.

Bu İslamcı eğilimin en belirleyici özelliği bu ülkelerin resmi olarak terörün sponsorları olarak nitelendirilmeleri ve daha az yoğun bir kategoride ABD'nin antiterörist çalışmalarına tam destek vermemeleridir. Terörizme, gerek uluslar arası terörizme sürekli destek sağlaması gerekse bu eylemleri politik bir tavır olarak barındırmaları, bu ülkeleri sponsor ülkeler sınıfına sokar ve listeye dahil eder. Bu ülkeleri uluslar arası alanda izole etmek için çeşitli yaptırımlar uygulanır ve hükümetler terörü reddetmeye zorlanır. Bunun en keskin işareti, 1996 D'amato yasasıdır. Bu yasal bu tür ülkelere yatırım yapmayı katı bir şekilde yasaklar. Ayrıca, 1979 ihracat idaresi yasasıyla bu ülkelerle her türlü ticarete ambargo konmuştur. ABD'deki tüm mal varlıkları Amerikan vatandaşlarına tazminat talebi hakkı tanınarak dondurulmuştur. 1996'da Kongre, Başkan'a, davranışları itiraz edilebilir sayılan fakat tam olarak sponsor olamayan ikinci kategoriden ülkeleri hedef gösterme hakkı tanıdı. Yakın zamana kadar on ülkeden yedisi sponsor devlet olarak, birisi tam işbirliği yapmamakla ve ikisi de işbirliği yapmayanlar olarak kategorize edildi. Bu on ülkeden dokuzunda gelişmekte olan ülkeler olarak tanımlanabilir ve içlerinden sadece Yunanistan bir Batı ülkesidir. Kalan dokuzdan yedisi Müslüman ülkeler olan İran, Irak, Sudan, Libya, Suriye sponsor devletler, Afganistan tam işbirliği yapmayan (bu kategoride sadece ABD Taliban rejimini meşru saymadığı için bulunuyor) ve Pakistan bu tavrı onayladığı için. Bir başka deyişle Müslüman ülkeler teröre yataklık etmekle sorumlu tutulan ülkelerin %70'ini teşkil ediyor.

Bekleneceği gibi, 11 Eylül saldırısından sonra anti-islamcı eğilim daha fazla ifade edilir oldu. Bu teröre karşı kendinden menkul savaşta Başkan Bush, terörle bağlantısı bulunan kurum ve bireylerin mal varlıklarını bloke eden ve finansal ilişkilerini engelleyen 213224 sayılı yürütme kanununu imzaladı. 9 ocak 2003 itibarıyla bu yasa kapsamında %87'si gelişmekte olan ülkelerde bulunan 447 varlık özellikle belirlenmiş terörist grup (ÖBTG) olarak ilan edilmişti. Ayrıca bu listenin 354 tanesi ya da %80'i İslami eğilimlere sahipti. Aslında bu listeye eklenen ilk 66 isim 23 eylül 2001'de oluşturulmuştu ve 12 Ekim'de eklenen en çok aranan teröristler listesinin hepsi Müslümanlardan oluşuyordu. Latin Amerikan, Bask, Tamil ve İrlandalı gruplar 2 Kasım'a kadar bu listeye girmedi. Bu ÖBTG listesinin 354'ü ya da %90'ı Müslümanlardan, geri kalanlar arasında sadece 33 isim ya da %9,5'i ayrılıkçı Bask örgütü ETA'dandı ve Filipinler Yeni Halk ordusunun lideri Jose Maria Sison üçüncü dünyanın geri kalanına mensup tek isimdi.

ABD dışişlerinin kendi istatistiklerinde 1996 ile 2001 arasındaki anti-Amerikan saldırılar konusundaki istatistiklerinde küresel terörizmin ana kaynağı olarak ve Amerikan vatandaşlarına ve mal varlıklarına yönelik tehditlerin ana kaynağını teşkil eden her şeyin İslam'la ilişkilendirilmesi daha da şaşırtıcıdır. Rakamlara göre 895 olaydan 701'i Latin Amerika'da (%78) gerçekleşirken sadece 33 saldırı ya da %4'ü Ortadoğu'da gerçekleşmiştir. Diğer taraftan bunun iki katından fazla olan 69 olay Batı Avrupa'da gerçekleşmiştir. Şüphesiz Ortadoğu dışında; özellikle Afrika ve Asya'da gerçekleşen bazı

terörist olaylar İslamcı teröristlerce yapılmıştır; fakat Latin Amerika'da gerçekleşen olayların önemli bir bölümü için bu söylenemez. O halde, neden Latin Amerika anti-Amerikancı duyguların cenneti olarak ilan edilmedi ve Latin Amerikan terörist liderler medyada dünyaya aynı şekilde afişe edilmedi? Sadece Fidel Castro Benzer bir hakarete uğradı ve o bir terörist değil bir diktatör olarak etiketlendi.

Buna makul bir cevap, terörist atakların farklı özelliklerinde ve bazıları'nın uluslar arası bir komediye dönüşmesinde aranabilir. Öncelikle tüm terörist saldırılar aynı duygu yoğunluğunu yaratmaz; özellikle savunmasız hedeflere ya da sivillere yönelenler kızgınlık ve nefret oluşturur. Aslında 2001 yılına kadar Amerikan hedeflerine yapılan saldırılar uluslar arası toplumla karşılaştırdığında çok azdır. Bununla beraber, 1993'te ve daha küçük boyutta bir patlamayla 1996'da dünya ticaret merkezinde gerçekleşen olayda ve Suudi Arabistan Dahran'da ABD hava üssüne yapılan saldırıda Amerikalılar tek ve açık bir hedef olarak ortaya kondular. Buna rağmen 1991-2000 arasında gerçekleşen tüm benzer olaylardaki kayıpların sadece %8'ini Amerikan vatandaşları oluşturdu (22978 kurbandan 1784'ü). Araştırmacıların elinde bu olayların kaçının doğrudan İslamcı guruplara atfedilebileceği konusunda yeterli bilgi mevcut değildir. Fakat 11 Eylül'de DTM'ye gerçekleştirilen ilk saldırı ve Kral Abdülaziz havaalanı yakınındaki Amerikan yerleşimine yapılan saldırılar, ABD'nin dünya ilişkilerindeki rolüne karşı toplumsal bir tepkinin ifadesiydi ve buna bağlı olarak da yoğun medya ilgisi topladı. Daha ötesi bunların İslamcı gruplar tarafından gerçekleştirilmiş olması konunun önemini daha da artırdı. Son tahlilde bu saldırılar bir istatistik konusu olmaktan çok bir duygusal konudur. Latin Amerikalı teröristler Amerikan çıkarlarına yönelik çok daha fazla saldırı yapabilirler; fakat bunlar İslamcı gruplar gibi anti-Amerikancı olarak nitelenmezler. Haklı görülsün ya da görülmesin Batının dünyanın bazı bölgelerini risk bölgeleri olarak tanımlamasının altında ihmal edilmesi güç bir etnik psikoloji yatar. Bunun tabii ki dünyadaki milyonlarca Müslümanı etkilememesi mümkün değildir.

Sonuç

Uluslar arası terörizm konulu bu yazı, sadece 11 Eylül'de DTM'ye ve Pentagon'a yapılan saldırıların ortaya çıkardığı kargaşa ile ilgili değil, kökü Batının farklı bilgi yapısından kaynaklanan tarihi bir karşılaşmanın da ifadesidir. Terörizm, doğal afetler, gelişme ve tropikalik terimler genelleiyici bir kültürel söylemle dünyanın geniş bir bölümünü tehlikeli, felaketler ve yoksulluğa boğulmuş, hastalıklı, terör yayan bölgeler olarak buraların halkını aşağılık, suçlular, kurbanlar, çaresiz insanlar ve hastalıklı olarak damgalamıştır. Bir taraftan da bu durum. Batının demokrasi, teknoloji, yatırım ve tıp alanındaki uzmanlığının bir sonucudur. Bu anlamda, bu, yeni bir söylemdir, fakat batının doğu ve güneyin büyük medeniyetleri karşısındaki kökeni yüzyıllara uzanan korkularını canlandırmaktadır. Nihayetinde nakledilen tarihin büyük bir bölümüne göre, Avrupalılar büyük medeniyet ve zenginlik bölgelerinden uzakta Avrasya anakarasının soğuk ve rüzgarlarla savrulan bölgelerinde yaşayan zavallı halklardır.

Bu uluslar arası terörist fikri Batının psikozunun tamamen yeni bir hayal ürünü değildir. ABD dışişleri bakanlığına göre terörist insan değildir, gelişmeden, özgürlükten, kültürden, müzikten, mizahtan nefret eder, aç insanların yiyeceklerini çalar, sivilleri canlı kalkan olarak kullanır ve kadınları ömürleri boyunca yoksulluğa mahkum ederler. Terörist, aynı zamanda, güce tapar ve gücü acımasızca insanları öldürmek için kullanır. Başkan Bush'un 26 ekim 2001'de Beyazsaray'da açıkladığı antiterörizm kanun tasarısına göre, "onlar hiçbir ahlaki engel tanımazlar, düşüncesizdirler. Teröristler ikna edilemezler." Bir tarihçi için bu ifadeler geçmiş yüzyıllarda sömürgecilerin Asyalı ve Kuzey Afrikalı korsanlar için kullandıkları ifadelerle olağanüstü benzerlik gösterir ve Batının geçmişteki tepkilerinin Afganistan'da ve Irak'ta yaşananlardan daha az tahrip edici olmadığını söylemeye gerek yoktur. İspanyol kayıtlarında, 1848'de Filipinler'de korsan yatağı olan Balangini'de adanın kökten tahrip edildiği, kadın, erkek ve çocukların köle yapıldığı ve adada daha sonra insan yaşamasına imkan bırakmamak için hindistan cevizi ağaçlarının bile yok edildiği kayıttır. Hatta güçlü İspanyol askerleri bile arkada yanan bir cehennem olarak bıraktıkları karşısında dehşete kapılmışlardır. Korsanlık terörizmle bir çok ortak yön paylaşır ve aynı korkuların ve önyargıların daha önceki bir ifadesi olarak düşünülebilir.

O halde, bu terörizm söyleminin Batının batılı olamayan dünya ile ilgili köklü önyargı ve korkularından kaynaklanan sürekli bir olgu olduğu gerçektir. Fakat aynı zamanda bu yeni olguya özgü farklı yönler de vardır. Medya tarafından bir taraftan kültürel terimlerle İslamiyet'in önemli bir temelini oluşturduğu dünyanın sadece belli bölgelerinde komşu kültürler ve taraftarları arasındaki tarihsel düşmanlık ateşlenir ve bir taraftan Müslümanlarla Hıristiyanlar arasındaki karşılıklı güvensizlik körüklenir. Ayrıca, bir hareketin bağımsızlık ya da toplumsal değişiklik isteyen eylemleri ile terörist eylemleri ayırt edebilmek konusunda ciddi bir tanımsal problem vardır. Daha niteleyici bir kriter üzerinde karşılıklı olarak anlaşılınca ve dünyanın her yerinde Batı için bir tehdit oluşturmayan bu tür hareketlerin bir çoğu için daha içerikli bir liste çizilene kadar Müslümanlar haklı olarak şikayete devam edeceklerdir. Diğer taraftan riskin bölgesinden daha önemli olan yeni bir tehlike Batının anavatan olarak gördüğü kendi topraklarında vuran daha belirleyici ve daha patlayıcı bir düşmanlığın ortaya çıkmasıdır. Özellikle 11 Eylül olayları daha önce "risk bölgeleri" olarak tanımlanan bölgeleri "tehdit bölgelerine" dönüştürmüştür. Buna bağlı olarak şartlar sertleştiği bir taraftan karşılıklı olarak daha şiddetli saldırgan eylemler ve savaşkan tavırlar ortaya çıkacak; diğer taraftan bu süreç Batının terörü İslam'la ilişkilendiren önyargısını teyit edecektir.